

Хахула Валерій, Батажок Світлана, Івановський Андрій, Машкін Юрій. Формування попиту на ринку зерна: проблеми та шляхи вирішення. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2024. Випуск 1-2. С. 84-93.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2024.01-02.084>

УДК 338.439.5/62:633.1

JEL: L19.L23.Q11.Q18

Хахула Валерій

к. с.-г. наук, доцент кафедри технологій у рослинництві та захисту рослин

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: valerii.khakhula@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4100-262X

Батажок Світлана

к. е.н., доцент кафедри економіки та економічної теорії

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: batazhok@ukr.net

ORCID: 0000-0002-8951-5785

Івановський Андрій

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

E-mail: ivanovskiyandreybox@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0410-4352

Машкін Юрій

к.с.-г.н., доцент кафедри технології виробництва продукції птахівництва та свиноварства

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: yura-mashkin@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7401-6732,

ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ НА РИНКУ ЗЕРНА: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Анотація

Вступ. Співвідношення попиту та пропозиції зерна на національному ринку є однією з найбільш «чутливих» точок у забезпеченні продовольчої безпеки та збереження соціальної рівноваги в країні. Ринкова модель функціонування аграрної економіки дозволяє забезпечувати збалансовані параметри цих категорій, економічно стимулюючи підвищення чи скорочення товарної маси зерна на торгових майданчиках, виставляючи пріоритетом вибору учасниками ринкових відносин ефективність виробництва та цінність споживання.

Методи. Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії та статистичної науки. У процесі дослідження для розв'язання поставлених задач використовувалися такі загальнонаукові методи пізнання: діалектичний, системний аналіз, наукове абстрагування, спостереження, порівняння, узагальнення, моделювання; а також традиційні економіко-

статистичні методи: індексний, узагальнюючі статистичні показники та інтенсивності динаміки.

Результати. Вважаємо, що в напрямку стимулювання попиту на ринку зерна необхідно дотримуватися наступних векторів руху та акцентувати на них основне: здійснювати оцінку ємкості зовнішніх ринків зерна та його похідних з урахуванням достатнього забезпечення внутрішнього попиту; знижувати рівень протекціонізму на внутрішніх ринках, при одночасному збільшенні впливу на зовнішніх; застосовувати, переважно непрямі методи регулювання ринкових відносин на ринку зерна та його похідних; враховувати світовий досвід підтримки виробників на всіх фазах товарного руху; активно підтримувати запровадження нових способів та підходів до обробітку, збору, зберігання та переробки зерна, здатних підвищити конкурентні переваги, як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Перспективи. Пріоритетний напрямок майбутніх реформ – вдосконалення парадигми продовольчої безпеки, перехід від її розуміння як самозабезпеченості до її сприйняття як економічної спроможності забезпечити задоволення потреб населення з використанням зовнішньоторговельних інструментів – експортуючи сільськогосподарську продукцію, за якою Україна має природні та історично сформовані переваги, та імпортуючи ті витрати на внутрішнє виробництво явно вищі за витрати на імпорт.

Розглядаючи перспективи розвитку сектора зерновиробництва, необхідно брати до уваги той факт, що Україна не є сприятливим природним ареалом для культивування найцінніших у хлібопекарському відношенні сортів пшениці. Заходи щодо розвитку зерновиробництва та аграрна політика загалом можуть спробувати стимулювати вирощування твердих та особливо цінних сортів зернових, особливо пшениці.

Ключові слова: попит, ринок зерна, зерновиробництво, переробка, експорт, тваринництво.

Вступ.

Співвідношення попиту та пропозиції зерна на національному ринку є однією з найбільш «чутливих» точок у забезпеченні продовольчої безпеки та збереження соціальної рівноваги в країні. Ринкова модель функціонування аграрної економіки дозволяє забезпечувати збалансовані параметри цих категорій, економічно стимулюючи підвищення чи скорочення товарної маси зерна на торгових майданчиках, виставляючи пріоритетом вибору учасниками ринкових відносин ефективність виробництва та цінність споживання.

У зв'язку з тим, що зерновиробництво є однією з провідних галузей сільського господарства, воно у пріоритетному порядку має забезпечувати задоволення інтересів як держави, що виражаються у податковому наповненні бюджетів різних рівнів, так і всіх соціальних груп – від великих (населення) до малих (трудоі колективи), з погляду задоволення потреб та отримання доходів.

Ринок зерна України є макроутворенням інтегрованим у світовий економічний простір, який здатний залучати та вилучати товарну масу зерна залежно від стану насиченості національних потреб у зерні та можливостей вилучення вищих доходів при здійсненні торгівлі ним на зовнішніх торгових майданчиках профіцитними обсягами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Значним внеском у розробку проблеми формування ефективного розвитку агропромислової сфери й ринку зерна, конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, є наукові дослідження таких вчених як М. Безуглого, Л. Васильєвої, О. Воронянської, А. Гайдуцького, Н. Голомші, О. Дація, В. Жука, К. Збарського, І. Кириленка, М. Лендела, М. Маліка, М. Місевича, О. Лавринчука, В. Месель-Веселяка, О. Могильного, О. Нікішина, П. Саблука, М. Хорунжого, О. Чепець та ін. проте, швидкоплинні зміни вимагають перегляду чинників впливу на формування попиту на ринку зерна в Україні, особливо в умовах військової агресії росії проти нашої держави.

Мета статті.

На основі узагальнення досліджень науковців та практичної діяльності суб'єктів господарювання в сфері аграрного бізнесу запропонувати практичні рекомендації щодо нарощування попиту на ринку зерна.

Методологія дослідження.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії та статистичної науки. У процесі дослідження для розв'язання поставлених задач використовувалися такі загальнонаукові методи пізнання: діалектичний, системний аналіз, наукове абстрагування, спостереження, порівняння, узагальнення, моделювання; а також традиційні економіко-статистичні методи: індексний, узагальнюючі статистичні показники та інтенсивності динаміки.

Результати.

Для аналізу та прогнозу попиту на зерно необхідно встановлювати його залежність від 3-х груп факторів:

1 група – демографічні та фізіологічні (чисельність населення, їх віковий склад, фактичний та нормативний рівень споживання хліба та хлібопродуктів, м'яса, молока та яєць);

2 група - економічні (душові доходи населення та їх частка, що витрачається на продовольство; рівень інфляції, споживчі ціни, платоспроможність зернопереробних підприємств, розмір фінансових ресурсів, що виділяються державою для створення стратегічних запасів);

3 група – організаційно-технологічні (структура душевого споживання хлібних продуктів у перерахунку на зерно; структура попиту на окремі види кормового зерна (фактична та нормативна витрата зерна на виробництво одиниці тваринницької продукції та голову худоби, одиницю кінцевої продукції в зернопереробних галузях; площа посіву зернових культур) і кормових сумішей та норму висіву насіння на 1 га).

Невід'ємним чинником функціонування зернового ринку є конкуренція – суперництво його суб'єктів господарювання за найвигідніші умови виробництва та збут зерна [1]. Через конкуренцію ринкові відносини активно впливають рівень витрат за виробництво тієї чи іншої виду зерна, задоволення його потреби. Ключовими факторами подальшого формування внутрішнього споживання зернових культур є:

- подальший розвиток воєнних подій на території України;
- налагодження логістики як сировини та готової продукції всередині країни, так і забезпечення експорту та імпорту в критичних сегментах;
- рівень реалізації потенціалу потужності зернопереробних підприємств відповідно до поточної військової ситуації;
- формування державної підтримки зернопереробного сегменту, який навіть у довоєнний час мав доволі низькі показники ефективності;
- формування попиту тваринницької галузі;
- рівень ризиків пошкодження об'єктів системи зберігання зерна;
- подальша активність міграційних процесів.

В період війни хлібопекарська галузь отримала нові виклики та низку факторів, які вплинули на цей бізнес. Спочатку пекарі переживали за вартість сировини, але закриті порти та обмежений експорт дозволили їм купувати пшеницю для переробки за прийнятною ціною. Наразі головною проблемою для виробників хлібобулочних виробів є відключення електроенергії, а також значне подорожчання логістики.

Ще 30 років тому середньодобове споживання хліба в Україні складало 354 г на особу. Насправді, реальне середньодобове споживання хліба в Україні сьогодні становить 200 г на людину [2]. Таку різницю у показниках маємо через те, що близько 50% виробників перейшли у тіньовий сектор економіки, а також через некоректну вказівку кількості населення. Спостерігається зниження обсягів виробництва за рахунок зменшення кількості споживачів, яка цього року скоротилася як мінімум на 20%. Також на споживання вплинула зміна культури споживання та підвищення ціни на хліб.

Сьогодні знижується попит на хлібобулочні вироби масових сортів, тобто на традиційні

сортів хліба найпростішої рецептури та найнижчого цінового діапазону. Натомість зростає продаж вищої цінової категорії виробів, наприклад хлібобулочних виробів із додатковими властивостями: безглютеновий хліб або вироби з фортифікованого борошна, застосування якого становить близько 3% ринку.

За результатами маркетингового дослідження, вартість хлібобулочних виробів для споживача знаходиться на 3-му місці, найбільш важливими умовами є свіжість і якість.

Значно збільшується сектор крафтового хліба, який виготовляється на невеликих пекарнях за оригінальною рецептурою. Собівартість його значно вища, але попит на цю категорію товарів зростає [3]. Ще однією перспективною групою на ринку є заморожені хлібобулочні вироби. Є зацікавленість у такій продукції від торгових мереж, HoReCa та споживачів, які хочуть мати щодня свіжий хліб та можуть випікати його самостійно вдома.

Водночас падіння виробництва хліба в країні у січні-липні становило 15-20%, хоча цей показник значно варіюється залежно від віддаленості регіонів від зони бойових дій.

В Україні з 24 лютого кількість споживачів хліба скоротилася на 2-3 млн. За сім місяців падіння виробництва склало близько 15-20% залежно від регіону. На сході цей показник набагато більший, ніж на заході. На заході є навіть цифри у 100% та 105% від показників попереднього періоду". Це пов'язано, перш за все, з міграцією населення, зупинкою та руйнуванням підприємств та зменшенням купівельної спроможності населення.

З початку повномасштабної війни близько 20% хлібозаводів припинили роботу через військові дії, окупацію або знищення росіянами.

Додаткове побоювання у хлібопекарів викликає можливе зростання цін на природний газ цієї осені, що змусить закритися ще до 10% підприємств, а решти – підвищити ціни на свою продукцію.

Кабмін ухвалою №489 зобов'язав постачальника останньої надії (ППН) до 30 вересня 2022 року забезпечувати природним газом українського видобутку важливих для обороноздатності країни побутових споживачів за ціною 32 тис. грн/тис. куб. м (з ПДВ).

Таким чином, після 30 вересня хлібобулочна промисловість України може зіткнутися з необхідністю закуповувати газ майже вдвічі дорожче за нинішню вартість - по 50-60 тис. грн/тис. куб. м, що суттєво позначиться на вартості її продукції та може спровокувати зростання соціальної напруги.

Повернення торговими мережами хлібних виробів виробникам сягає 8%. Тобто кожен 12-й буханець хліба повертається нереалізованим, і оскільки термін реалізації минув, він підлягає утилізації.

Як правило, цей хліб збувається для годування тваринам, але продається за копійки, не йдеться навіть про собівартість виробництва. Якщо сьогодні ціна хлібобулочних виробів вже сягає 30 грн., то тридобовий хліб продають за 5-6 грн.

Як зазначалося, кормове споживання зернових культур становить значну частку внутрішнього розподілу.

На 1 січня 2024 року поголів'я свиней становить 5,0 млн голів, що на 1,1% більше, ніж в аналогічний період минулого року. Зокрема, на підприємствах ріст поголів'я склав 4,8% та становить 3,14 млн голів (65,8% від усього поголів'я). Натомість в господарствах населення спостерігається зниження поголів'я за рік на 5,2% та становить 1,70 млн голів. Найбільша чисельність поголів'я спостерігається в: Київській (620,4 тис. голів), Львівській (427,1 тис. голів), Хмельницькій (377,6 тис. голів), Тернопільській областях (375,8 тис. голів). Сумарно ці області мають 36% свиней від загального поголів'я.

Проте, найбільший приріст поголів'я у 2023 році демонструють області: Донецька +42,8% (196,1 тис. голів), Житомирська +25,5% (138,1 тис. голів), Полтавська + 10,4% (271,2 тис. голів), Харківська +9% (65,2 тис. голів).

За 2022 рік чисельність поголів'я змінювалася з декількох причин. По-перше, відсутність стабільності та безпеки, пов'язані з військовими діями, вплинули негативно як на сільське господарство загалом, так і на ведення фермерських господарств у зоні конфлікту зокрема. Це

стало однією з причин зменшення поголів'я у господарствах населення. По-друге, повпливало підвищення рентабельності виробництва через зниження цін на корми. Низькі ціни на корми знижують витрати на вирощування свиней, що робить бізнес більш прибутковим для підприємств. Це може стимулювати розширення поголів'я в підприємницьких структурах, що ми й спостерігали. Паралельно з цим, низький рівень імпорту сприяв збільшенню внутрішнього попиту на свинину, що також стимулювало розвиток внутрішнього ринку свинарства. За 2023 рік було імпортовано 12,98 тис. тонн мороженої та охолодженої свинини, що в 3,6 рази менше, ніж в 2022 році. Продукція надходила, переважно, з країн Європейського Союзу.

Динаміка поголів'я птиці 2022 року показує різке скорочення в перший місяць війни - зі 192 млн голів до 171 млн, а вже в травні - до 166 млн голів. Це на 15% менше за аналогічний період 2021 року. Одні з причин такої тенденції – окупація областей у той період часу, обстріли, зупинена логістика, активна мобілізація.

На 1 серпня 2023 року чисельність птиці свійської сягає 213,5 млн голів, що на 5,5%, або на 11,1 млн голів, більше за аналогічний період минулого року. Позитивна динаміка спостерігається й у нарощення поголів'я на підприємствах, де на серпень було 107,4 млн голів, що на 15,2% більше, ніж у серпні 2022 року. Відновлення поголів'я почалось із літа 2022 року - середній приріст поголів'я становив приблизно 4% на місяць, якщо не враховувати лютий 2023-го. Слід зазначити деякі області, що збільшили поголів'я за останній рік, а саме: Сумська - на 22% (5,1 млн голів), Хмельницька - на 37,1% (8,8 млн), Київська - на 12,4% (23,5 млн голів).

У разі війни цього сегмента також характерні певні зміни. Насамперед зміни обумовлені регіональною структурою поголів'я с/г тварин. За наявною статистичною інформацією, станом на 1 січня 2022 р. основне поголів'я сформоване поза регіонами, які на даний момент є найнебезпечнішими. За нашими оцінками, у перерахунку на умовне поголів'я близько 28% загальної чисельності с/г тварин розміщено у небезпечних та умовно безпечних областях. Відповідно, для найнебезпечніших регіонів цей показник становить 12% від загальної чисельності. При цьому слід зазначити, що знаходження поголів'я в небезпечних зонах не означає його повної втрати і потребуватиме кормового забезпечення.

З іншого боку, доцільно проаналізувати регіональний розподіл кормовиробництва в Україні. З цієї точки зору ситуація дещо складніша. За даними ДССУ, за результатами 2021 р. загальне виробництво кормів для ВРХ, свиней та птиці становило понад 5,6 млн тонн. При цьому, накладаючи поточні військові реалії, можна констатувати, що близько 32% кормовиробництва зосереджено у небезпечних та умовно безпечних областях, 11% - у областях, які залишаються найнебезпечнішими [4]. Найбільш критичною може бути ситуація з виробництвом кормів для свиней, оскільки близько 48% цієї продукції вироблялося в небезпечних та умовно безпечних регіонах. Найменших збитків може зазнати виробництво кормів для птиці, де лише 4% формувалося в областях, які зараз є найбільш небезпечними. Разом з тим, птахівництво є найбільш залежним від виробництва кормів сегментом, і відповідний сектор кормовиробництва повинен працювати найбільш стабільно. Крім того, важливим є питання постачання преміксів для виробництва комбікормів, що, знову ж таки, критично для птахівництва.

У поточних умовах очікується зміна раціону сільськогосподарських тварин, враховуючи складнощі з отриманням шротів і макух на фоні скорочення обсягів переробки олійних культур, а також з огляду на наявність суттєвих перехідних залишків зерна, яке можна використовувати як концентровані корми. Це за результатами сезону і може призвести до збільшення обсягу кормового споживання зерна [5].

При цьому для продовольчого ринку зараз використовуються переважно пшениця і жито, у незначних кількостях – борошно з ячменю та кукурудзи. І багато культур переробкою все не охоплено або охоплено незначно.

Україна вирощує шість основних культур – пшениця, кукурудза, ячмінь, соняшник, соя, ріпак. На них припадає близько 85% ріллі, загальна площа якої становить 27-28 млн га (до 24.02.2022).

Теоретично всі вони можуть бути перероблені всередині країни. Але треба зважати на те, що деякі з них, насамперед ріпак, зберегли високий експортний потенціал.

Основними чинниками, що гальмують переробку:

- відсутність інвестицій у розвиток підприємств;
- відсутність зрозумілих ринків збуту;
- складнощі з логістикою;
- дефіцит кадрів через вплив людей за кордон та мобілізацію;
- руйнування інфраструктури – у тому числі виробництв, складів тощо.

На підприємства, що залишилися, істотно збільшилося навантаження через припинення діяльності їхніх колег на півночі, сході, півдні країни. Ці області тепер замість самозабезпечення залежать від завезення продуктів з інших регіонів. Однак це і буде першим кроком до розвитку.

Після закінчення гострої фази війни очікується на появу в регіонах міні-переробників, які в міру задоволення локального попиту розширюватимуть збут і за кордон.

Вважаємо, що одним із напрямків стимулювання попиту та диверсифікації експорту є нарощування виробництва борошна. У 2021 році було вироблено близько 1,4 млн. тонн борошна. Сумарно потужності виробництва борошна в Україні становили на той момент понад 7 млн тонн. на рік і були завантажені майже половину.

Мукомоли споживали близько 4 млн. тонн пшениці за сезон; використання навіть наявних потужностей на 100% завантаження дозволить зняти з ринку 8 млн. тонн зерна.

Ця оцінка не враховує сірий ринок борошна, що оцінюється у 25% виробництва.

Нарощування переробки неможливе без паралельного розвитку експорту – до ескалації Україна продавала на зовнішні ринки лише близько 100 000 тонн борошна. Основні покупці – ПАР, СНД та Близький Схід. Основним імпортером багато років залишаються ОАЕ.

Виробництво круп в Україні становить близько 300000 тонн на рік, і цей показник слабко піддається коливанням.

Оскільки внутрішній попит не збільшується, а деяких категоріях круп навіть падає, драйвером переробки може лише експорт. А він сьогодні становить близько чверті виробленого – 50-80 тис. тонн.

При цьому важливо розуміти, що власне класичні крупи на зовнішньому ринку все менш затребувані – споживачі перемикаються на пластівці, сплющене зерно та мюслі. Беззаперечним лідером із споживання в Україні з усіх круп є гречка – близько 2,6 кг на рік на людину [6]. Однак решта світу за рідкісним винятком цю любов не поділяє. Крім того, нарощуванню експортного потенціалу заважають перманентні складнощі з вирощуванням та дефіцитом гречки. Гречка експортується до Ізраїлю та країн СНД, торгового прориву якщо й варто чекати, то лише у сегменті гречаних пластівців.

Виробництво круп допомогло б частково переробити кукурудзу, якою сформувався явний надлишок (особливо в останньому сезоні), а частина залишилася неприбраною в полі. Хоча споживання власне кукурудзяної крупи невелике – лише близько 0,5 кг на душу населення, зниження цін на сировину може підвищити її популярність. Також кукурудзяні пластівці – одна з найперспективніших категорій для експорту.

Стабільно зростає виробництво, споживання та експорт вівсяної крупи. Цьому сприяє тренд на здоровий спосіб життя, і навіть варіативність форм готового продукту.

Важливим напрямком є виробництво крохмалю. Україна у 2021 році виробила близько 150000 тонн крохмалів, 90% виробництва зосереджено у Дніпропетровській області. В основному виробляється кукурудзяний (близько 95% ринку) та картопляний крохмалі. Також у незначних обсягах є виробництво пшеничного крохмалю.

Внутрішнє споживання вбирається у 70000 тонн різних видів крохмалів, експорту йде близько 70% виробленого. Країни-імпортери - Індонезія, ЄС.

Виробництво крохмалю має комплексний позитивний ефект. Воно дозволяє переробити

кукурудзу, а й має широкий ринок збуту [7]. Крохмаль асоціюється насамперед із харчовою промисловістю, проте застосовується і в целюлозно-паперовій індустрії, виробництві текстилю, фармацевтиці та інших галузях.

Перешкода для розвитку ринку крохмалю в харчовій частині – тренд на скорочення споживання глютену.

Панкейки з кукурудзяним сиропом – незмінний атрибут американського сніданку, але в Україні такий продукт майже невідомий.

Сироп – продукт глибокої переробки кукурудзи та активно застосовується у харчовій промисловості. Україна виробляє глюкозні, мальтозні та фруктові сиропи, експортуючи близько 50 000 тонн цих продуктів на рік. Покупці – країни Азії та Африки, Китай та СНД.

Ще одна експортна позиція - фруктоза, яка виробляється в ході переробки крохмалю.

Дуже специфічний ринок, який в Україні працює переважно на прями замовлення під конкретного покупця – фермера чи тваринника з потрібною ним рецептурою. Комбікорми виробляють понад півтисячі підприємств із загальною потужністю понад 20 млн тонн на рік, яка на сьогодні є надмірною. Крім комбікормів ці гравці виробляють різні добавки та премікси.

Найбільш ефективні виробники – структурні підрозділи вертикально інтегрованих холдингів, які виробляють комбікорми для спорідненої компанії. Експортуються в основному корми для свинарства та птахівництва, покупці – країни СНД та Туреччина.

До можливостей розвитку переробки можна віднести виробництво висівків, які активно застосовуються у тваринництві [1]. В Україні в основному виробляють пшеничні висівки, але зростає і переробка ячменю, жита та вівса. 2021 року, виробивши близько 570000 тонн висівків, Україна експортувала 90% цього обсягу (майже 500 000 тонн). Основний покупець – Туреччина, куди прямує понад 85% експорту.

Ще один напрямок – виробництво еко-посуду (контейнерів, склянок, приладів для кейтерингу та пікніків) із крохмалистих матеріалів. Ринок безпластикової упаковки, за прогнозами, сягне \$4 млрд до 2027 року.

Зростає і ринок спеціалізованих та функціональних харчових продуктів, які поєднують у собі харчову та медичну функції. Це і різноманітні глютен-фрі номенклатури, і дієтичні товари насамперед для дитячого харчування, вітамінізовані напої.

Висновки і перспективи.

Вважаємо, що в напрямку стимулювання попиту на ринку зерна необхідно дотримуватися наступних векторів руху та акцентувати на них основне:

- здійснювати оцінку ємкості зовнішніх ринків зерна та його похідних з урахуванням достатнього забезпечення внутрішнього попиту;
- знижувати рівень протекціонізму на внутрішніх ринках, при одночасному збільшенні впливу на зовнішніх;
- застосовувати, переважно непрямі методи регулювання ринкових відносин на ринку зерна та його похідних;
- враховувати світовий досвід підтримки виробників на всіх фазах товарного руху;
- активно підтримувати запровадження нових способів та підходів до обробки, збору, зберігання та переробки зерна, здатних
- підвищити конкурентні переваги, як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Якщо ці напрями активно використовувати у реальній практиці господарювання, то можна високою мірою припускати досить глибокі перетворення на ринку зерна і супутньої продукції, які зроблять його конкурентоспроможним, високоприбутковим і прогнозованим, тим більше, що передумови для цих змін є в достатній кількості.

Пріоритетний напрямок майбутніх реформ – вдосконалення парадигми продовольчої безпеки, перехід від її розуміння як самозабезпеченості до її сприйняття як економічної

спроможності забезпечити задоволення потреб населення з використанням зовнішньоторговельних інструментів – експортуючи сільськогосподарську продукцію, за якою Україна має природні та історично сформовані переваги, та імпортуючи ті витрати на внутрішнє виробництво явно вищі за витрати на імпорт.

Розглядаючи перспективи розвитку сектора зерновиробництва, необхідно брати до уваги той факт, що Україна не є сприятливим природним ареалом для культивування найцінніших у хлібопекарському відношенні сортів пшениці. Заходи щодо розвитку зерновиробництва та аграрна політика загалом можуть спробувати стимулювати вирощування твердих та особливо цінних сортів зернових, особливо пшениці.

Світовий досвід свідчить, що глибока переробка зерна – перспективний та стратегічний напрям для зернопереробних галузей. Зерно пшениці як основна сировина для виробництва біопалива, етилового спирту, крохмалю, глютену вирощується майже у всіх регіонах України.

Переробка сільськогосподарських продуктів – це природний та неминучий процес створення доданої вартості в агробізнесі та диверсифікації ризиків, пов'язаних зі збутом продукції. У масштабі країни – перевагами є розвиток нових галузей, створення нових робочих місць, збільшення національного доходу, диверсифікація ризиків пов'язаних із коливаннями світових цін на зернові, впровадження нових технологій та ноу-хау в країні.

Список використаних джерел

1. Цимбал Л. І., Черницька Т. В. Україна у системі глобальної продовольчої безпеки: ринок зернових. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2022, 11-12 (300-301). 123-130.
2. Савченко Т. В., Константинова Т. В. Міжнародна торгівля зерном: сучасний стан та перспективи розвитку для України. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2020. Випуск 45. С. 27-31.
3. Черемісіна С. Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 48 — 58.
4. Гайда Ю. І., Шайнюк Б. Л. Ринок зерна в ретроспективі та перспективі: глобальний аналіз. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 4. С. 30–40.
5. Голомша Н. Є., Дзядикович О. Я. Конкурентні переваги продукції зернової галузі на світовому ринку. *Економіка АПК*. 2017. № 11. С. 61–65.
6. Грідін О. В. Зернопродуктовий підкомплекс України: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. № 1. С. 21–27.
7. Корженівська Н. Л. Імперативи та пріоритети економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: монографія; Подільський державний аграрно-технічний університет. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2019. 439 с.

Статтю отримано: 02.05.2024 / Рецензування 12.06.2024 / Прийнято до друку: 30.06.2024

Valeriy Khakhula

Ph.D. (in Agriculture), Associate Professor,
Department of Technologies in Crop Production and Plant Protection
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: valerii.khakhula@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4100-262X

Svitlana Batzhok

Ph.D. (in Economics), Associate Professor,
Department of Economics and Economic Theory
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: batzhok@ukr.net

ORCID: 0000-0002-8951-5785

Andriy Ivanovskyi

Postgraduate

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

E-mail: ivanovskiyandreybox@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0410-4352

Yuriy Mashkin

Ph.D. (in Agriculture), Associate Professor,

Department of Technologies for the Production of Poultry and Pig Breeding Products

Bila Tserkva National Agrarian University

Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: yura-mashkin@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7401-6732,

FORMATION OF DEMAND ON THE GRAIN MARKET: PROBLEMS AND WAYS OF SOLVING THEM

Abstract

Introduction. The ratio of grain supply and demand on the national market is one of the most “sensitive” points in ensuring food security and maintaining social balance in the country. The market model of the functioning of the agrarian economy allows to ensure balanced parameters of these categories, economically stimulating the increase or reduction of the commodity weight of grain on trading platforms, prioritizing the choice of participants in market relations with the efficiency of production and the value of consumption.

Methods. Research methods are based on general scientific principles and fundamental provisions of economic theory and statistical science. In the research process, the following general scientific methods of cognition were used to solve the tasks: dialectic, system analysis, scientific abstraction, observation, comparison, generalization, modeling; as well as traditional economic and statistical methods: index, generalizing statistical indicators and intensity of dynamics.

Results. We believe that in the direction of stimulating demand on the grain market, it is necessary to adhere to the following vectors of movement and emphasize the main ones: evaluate the capacity of foreign markets for grain and its derivatives, taking into account the sufficient supply of domestic demand; to reduce the level of protectionism in domestic markets, while simultaneously increasing the influence on foreign ones; apply mainly indirect methods of regulating market relations on the market of grain and its derivatives; take into account the global experience of supporting manufacturers at all phases of goods movement; actively support the introduction of new methods and approaches to processing, collection, storage and processing of grain, capable of increasing competitive advantages, both in domestic and foreign markets.

Discussion. The priority direction of future reforms is the improvement of the paradigm of food security, the transition from understanding it as self-sufficiency to its perception as the economic ability to ensure the satisfaction of the needs of the population using foreign trade instruments – exporting agricultural products, in which Ukraine has natural and historically formed advantages, and importing those costs for domestic production is clearly higher than import costs.

When considering the prospects for the development of the grain production sector, it is necessary to take into account the fact that Ukraine is not a favorable natural area for the cultivation of the most valuable wheat varieties in terms of bread-making. Measures for the development of grain production and agrarian policy in general can try to stimulate the cultivation of hard and particularly valuable varieties of cereals, especially wheat.

Keywords: demand, grain market, grain production, processing, export, animal husbandry.

References

1. Tsymbal, L. I., Chernytska, T. V. (2022). Ukrayina u systemi hlobal'noyi prodovol'choyi bezpeky: rynek zernovykh [Ukraine in the system of global food security: grain market]. *Naukovyy visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu* [Scientific Bulletin of Odessa National Economic University], 11-12(300-301), 123-130. [in Ukr.].
2. Savchenko, T. V., Konstantynova, T. V. (2020). Mizhnarodna torhivlya zernom: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku dlya Ukrayiny [International grain trade: current state and development prospects for Ukraine]. *Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny* [World economy and international economic relations], 45, 27-31. [in Ukr.].

3. Cheremisina, S. H. (2021). Rynok zemovykh kul'tur v Ukraini: analiz suchasnoho stanu ta perspektyvy rozvytku [Market of grain crops in Ukraine: analysis of the current state and development prospects]. *Ekonomika APK* [Economy of agro-industrial complex], 2, 48-58. [in Ukr.].

4. Hayda, YU. I., Shaynyuk, B. L. (2023). Rynok zerna v retrospektyvi ta perspektyvi: hlobalnyy analiz [Grain market in retrospect and perspective: global analysis]. *Innovation and Sustainability*, 4, 30-40. [in Ukr.].

5. Holomsha, N. Ye., Dzyadykevych, O. Ya. (2017). Konkurentni perevahy produktsiyi zernovoyi haluzi na svitovomu rynku [Competitive advantages of grain industry products on the world market]. *Ekonomika APK* [Economy of agro-industrial complex], 11, 61-65. [in Ukr.].

6. Hridin, O. V. (2017). Zernoproduktovyy pidkompleks Ukrainy: suchasnyy stan, aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku [Grain sub-complex of Ukraine: current state, current problems and prospects for development]. *Aktualni problemy innovatsiyanoi ekonomiky* [Actual problems of innovative economy], 1, 21-27. [in Ukr.].

7. Korzhenivsa N. L. (2019). Imperatyvy ta priorytety ekonomichnoyi bezpeky tovarovyrobnykiv zerna v umovakh rynkovoyi hlobalizatsiyi [Imperatives and priorities of economic security of commodity producers of grain in conditions of market globalization]. Kamyanets-Podilsky: Zvoleyko D. H.

Received: 05.02.2024 / Review 06.12.2024 / Accepted 06.30.2024

